

Aknai Tamás

Megnyitó beszéd a Mecseki Fotóklub 65. születésnapján rendezett kiállítás alkalmából PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, 2022. november 3.

Köszönettel tartozom a klub vezetésének a számomra most biztosított kettős funkcióért. Mert adhatok egy akusztikus bevezetőt a 65. születésnapot ünneplő kötethez, egyben tarthatok egy jubileumi kiállításnyitót is. Formabontó leszek, mert nem egészen biztos, hogy a rövideg a veleje az igényes emberi közlésmódoknak. Fenntartásokkal tapasztalom, hogy ma közösségi használatra az aforisztikus, gyakran egyszavas megnyilvánulások és minősítések a sikeresebbek.

1. kép – Aknai Tamás a Mecseki Fotóklub 65. éves jubileumi kiállításának megnyitóján, 2022. november 03. (Fotó: Horváth Csaba Tamás)

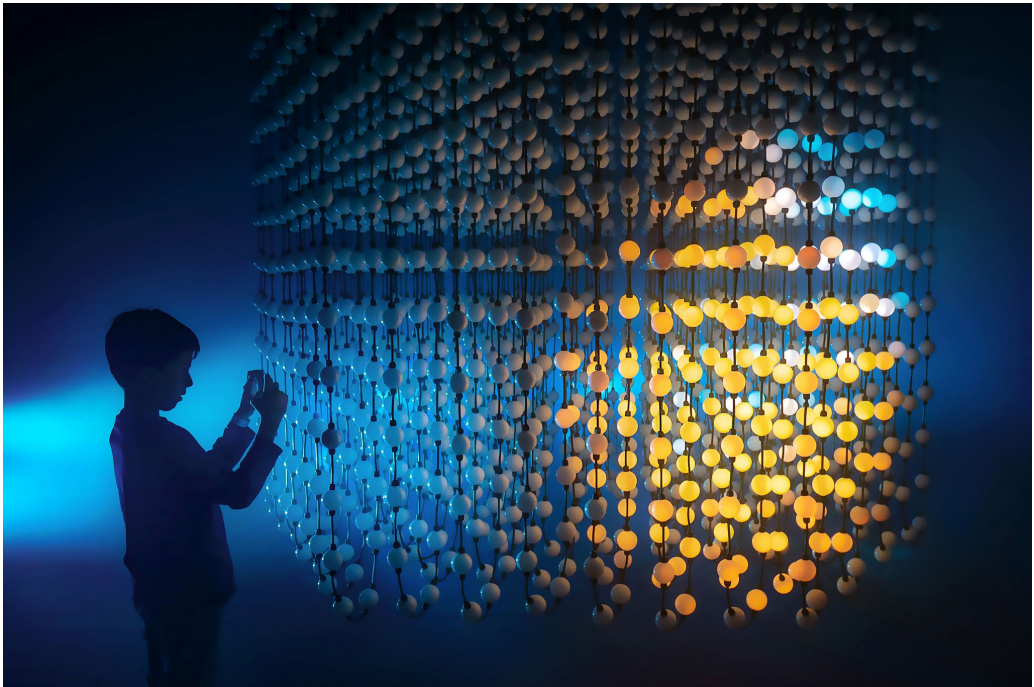
A kívánatosak. Igazságokra tapasztalhatóan szükség van, de úgy tűnik, csak olyanokra, amelyek elférnek 15 másodpercben és nem tartanak számot érvekre. És miközben éppen ebben a pillanatban én is elhasználtam az ideális tartamot befogadó 15 минутát, kérdezem: hogyan kéne ezt jól csinálni? Egy-két szóban, sorban? És válaszolok nyomban. Azt kell mondani a jóra, hogy elképesztő, király, sirály, baba, csúcscsüper, cool, zsír, állat, baró, istencsászár stb.? Vagy azt a kevésbé sikerültre, hogy rozoga, lepra, gagyi, moslék, bővli, silány, tré, gáz, nem nagy durranás, etvasz vagy leggyakrabban: szar? És kész. Ennyi és semmi más?

Ilyen mélyreható például a dilettáns jelző is, amelyet a művészetek minősítő helyre-tétele okán olykor ugyancsak sokan felreptetnek. Úgy szoktuk meg, tapasztaltuk, hogy ez is többnyire rosszat jelent. Miközben magam ezt a jelzőt évtizedes művészettörténeti tanulmányaim és kutatásaim medréből kilépve sem vagyok képes igazán elmarasztalóan kezelni. Azon egyszerűen összetett ok miatt, hogy elsőéves egyetemista koromban (1963) volt módom hallgatni Nikolaus Pevsner előadását az első európai műgyűjtőkről, az elbűvölő és jelentős nagy dilettantékról. Majd 1983-ban került a kezembe az akkor megjelent Illés Endre-könyv, a *Mestereim, barátaim, szerelmeim*, ahol Bartókról szólva a krétarajz kontúrjai között szinte teljes értékű magyarázatát találtam a többjelentésű dilettáns szó-nak-fogalomnak. És annak is van jelentősége – bár meghökkentem ezen –, hogy egy angol pályázati kérdőív főhelyén ki kellett töltenem a rendkívül lényeges kérdésre adott rubrikát. Mire kérdezett ez rá? Arra, hogy melyek a privát kedvteléseim. A hobbi(jai)m. Hogy miben vagyok dilettáns. Kíváncsiak voltak a teljes emberi minőség minden bizonnyal

lényeges részleteire. Mert tartósan működik egy előítélet: nem jó mester, kutató, tanár, kreatív ember, akit csak egy dolog érdekel.

Persze nincs mese, a dilettáns valóban és letagadhatatlanul műkedvelő. Olyan, aki szórakozásból és nem hivatásszerűen művel valamit. Némelyik akár eszelősen és képletes gumiszobában, mint Proust vagy Van Gogh, Kaffka vagy Csontváry. Ebből következik a gyakrabban forgalmazott mellékjelentése is. Nem hozzáértő, felületes felkészültségű személy. Ezért lehet lenézni minden amatőrt és úgy beszélni róluk, mint akik nem érdemsek a figyelemre, mert csak kísérleteznek a művészettel, csak érzéket, befogadókészséget, olykor megértést fejlesztenek ki magukban. Kevésbé érdekesek mindennek a következményei, amelyek a magatartásokban, a közösséghez, másokhoz való viszonyokban, erkölcsökben stb. pozitívak. Érdekel ez ma valakit?

Pedig gyönyörködő és elfogadó ember a dilettáns, ritkán acsarkodik és egyáltalán nem illeszthető be a tehetséges-tehetségtelen ellentétpárjába. Az itáliai reneszánszban mecénás, műpártoló, műbarát, amatőr, műkedvelő volt a *dilettante*, és minden bizonnyal innen származik az előítélet, hogy tevékenysége káros, hiszen művészinek tekinti munkáit, és azzal áltatja magát, hogy terméke művészi alkotás. Innen jön ma a közkeletű és pejoratív benyomás, hogy a dilettáns nem más, mint betegesen törekvő, kontár író, színész, hozzá nem értő, avatatlan egyén. Aki lehet akár fotográfus is. Aki bandába szerveződik, klubot, egyesületet hoz létre, hogy garázdaságaiban hatékonyabb legyen. Aki azonban tényleg nem illeszthető be a tehetséges-tehetségtelen ellentétpárjába.

2. kép – Mesterséges intelligencia (Fotó: Horváth Csaba Tamás)

Ezért sietek rögzíteni, jómagam a tehetség erős bélyegeit látom inkább ezen a tájon, melyek arra hajtanak, hogy a talentum lehetséges fejlesztése felől töprengjek inkább. Töprengek is, mert tudom, hogy nem lehet megkerülni a „szébb napok” emlegetését, az

európai színvonalat, a jó és legjobb kvalitások mibenlétét, a kiállítás rendezési koncepcióját, a Mecseki Fotóklubot, az anyag szavatossági felülvizsgálatát sem.

Ha éppenséggel nem tudnék dönteni, volna az összeférhetetlenségnek egy apró eleme azokban a 15. minután túli percekben, amikor a klub 2013 óta tiszteletbeli tagjaként egy jubileumi kiállítást, a munkákat, alkotói álláspontokat, vagyis befogadó közegemet minősítem. A megnyitó tónusához értelemszerűen tartozhat a kívülről indított „rálátás”, mint ahogy tartozhatna hozzá a „belülről” kitekintés választása is. Biztos vagyok azonban abban, hogy a módszer dialektikája ellenére is a legrosszabb volna, ha mindezeket egyszerre próbálnám meg „bevetni”. Pártot ütök hát a bent-levés mellett, mert még az is jár a fejemben, amire József Attila hívta fel a figyelmet 1933–1934 telén írt *Eszmélet* című versében.

*„Nem dörgölődzik sült lapocka
számhoz s szívemhez kisgyerek –
ügyeskedhet, nem fog a macska
egyszerre kint s bent egeret.”*

Nem egyszerű és nem is szórakoztató tematikai és technikai rendszertanok szabályai szerint osztályozni az itt – talán már nem is először – bemutatkozó, válogatott anyagot. Nem volna méltó és célravezető az se, hogy a kortárs műkritika példamutató minőséget rögzítő – elváró – álláspontjait vetítsük arra, amit látunk. Mert egy különös aktus, a megemlékezés és ünneplés vegyes alkatú tárgya a kiállítás. A közösen eltöltött idő tekint vissza

3. kép – Cipőárnyékok (Fotó: Déri Judit)

ránk a képekből, az egyenként érvényesített, egyénileg felelős szelekció hivatott megszemélyesíteni az időt, amelynek múlása bizonyos megrendülést is ébreszt bennünk.

Megragadhatóságának bizonyossága azonban már az élvezet, alkalmasint az önélvezet maradandóvá vált anyagává, emlékművévé vált. Közvetíti, visszakereshetővé teszi a közös álláspontot, miszerint a célok a természetes természet, valamint a saját természetében élő ember kultúrájának és civilizációjának minőségei képekkel és azok különböző fokú hitelességével utánjátszhatók. Nem hagy azonban kétséget afelől sem, hogy amikor ennek a korlátai nyilvánvalóvá lesznek, felléphet a nyugtalanság, akár a félelem érzékeltetése is. A megszerzett szabadságban az emóciók sokfélesége. Nem rejti véka alá a kiállítás, hogy a klub tagjainak vállalásai a mögöttük hagyott időben csaknem szigorú következetességgel valósultak meg, hogy nem zökentették ki nyugalmaikból nagy kiugrások és látványos letérések.

Miközben tudom, teljesen tisztában vannak avval, hogy a vizuális művészetek a mögöttünk hagyott öt évtizedben a fotó különleges státuszát rendkívüli intenzitással járták körül. Látják a kétarcú folyamatot, amelyben nem tekintik a fotót a „nagy művészettel”, a Grand arttal egyenjogúnak, miközben ez a Grand Art kiszívott a fényképből mindent, amitől alapvető karakterjegye, hogy generálisan különbözik a többi művésztől, már nem is látszik tarthatónak. A műformák, stílusok, technikák megkérdés nélkül, nagy erővel és sikeresen elegyedni akartak, majd elegyedtek is a fotográfiával. És miközben látják mindezt és tudják is talán, hogy a vizuális megnyilvánulások elmúlt öt évtizedének ez az egyik legfontosabb kulturális impulzusa, hitttel őrzik és alkalmasint fel is mutatják a fény-nyel és hiányával létrehozott optikai kép csaknem misztikus élményét-örömét.

Ezért aztán nem érzik ki kínálatukból zavaróan az egyáltalán nem indokolatlan nyugtalanság, amelyet azok fogalmaznak meg, akik felismerték, hogy nemcsak a fotó technikai mibenléte változott. A helyzetek, funkciók is, melyekben hat és él. Vagy elhal.

A jubileumi kiállítás alkalmat ad annak a kifejezésére, hogy kulturális viszonylatainkban méltó helyet keresünk a fényképnek és a fényképezésnek. A falakon fényképek vannak, körös-körül pedig fényképező emberek, akik társasági életük egy részét annak szentelik, hogy egy valóságelsajátító alkotó tevékenység keretei között világunk és önmagunk legfontosabb dolgairól szóljanak egymással. A társasági tónus, a klub, a csapat, a deklarált és szabályozott működésű közösség mind több mint az ide-oda cikázó, változó-kony érdekek vezérelte célracionális egyéni végrehajtás. Amivel kapcsolatban a professzionalitás megállapításának tényén túl az esztétikaihoz szorosan tapadó erkölcsi mérce ritkán alkalmazható, ezért értékéért sem tehetjük mindig tűzbe a kezünket.

Ami itt van előttünk, az mind fénykép. Az itt látható műveket – bár alkalmasint különösek – lehetetlen levagdosni megélt mindennapjaink, megteremtett külső és bel-

4. kép – A természet ölelésében (Fotó: Bodor Csaba)

ső környezetünk és közösségeink feltétlenül befogadható, bennünk lévő misztériumáról. Aminek a magva az, hogy az irreális és irracionális éppoly mértékben része már érvelési technikáinknak, beleértve a humorunkat is, verbális és vizuális nyelvi szerkezeteinknek, mint a pedánsan feltárható, feltárt, leírt, tapasztalati alapon meghatározható mozzanatok. Mindez ma már egyidejűleg interpretálható avval, amiben nincs egy szemernyi titokzatos-ság sem, rejtett motivációkat becsomagoló szenvedélyesség, a kialakult esztétikai természetű konvencióknak való megfelelés.

Közben pedig a megfejtések kísérleteiben, a „miért mindez?” kérdésének megfogalmazását követően valamennyien felismerhetjük magunkban a különösen erős késztetést, hogy a tárgyak, helyzetek, arcom, történetek mögé megkonstruáljuk magunkban az alkotónak és szellemi, érzelmi-tárgyi helyzetének a fotónál sokkal többdimenziós képét. Nem is olyan új felismerés ez. Francois Villon írta az 1461-es *Apró képek balladájában*:

*„Tudom, mi a tejben a légy,
tudom, ruha teszi az embert,
tudom, az új tavasz mi szép,
tudom, mely gyümölcs merre termett”*

Villon is tele volt kétségekkel, ezért az *Ajánlás* előtt így hangzanak utolsó sorai:

*„tudom, mely fán mily gyanta serked,
tudom, hogy minden egy dolog,
tudom a munkát, lusta kedvet,
csak azt nem tudom, ki vagyok.”*

Mi e bizonyosságoktól és kételyektől magabiztosan elhatárolódóknak látszunk. Mi modern emberek vagyunk. De hát akkor miért fényképezünk?